

Bokanmeldelse

Tora Korsvold: Barnearbeid i de nordiske landene

En bokanmeldelse av *Industrious Children. Work and Childhood in the Nordic Countries 1850-1990*, redigert av Ning de Coninck-Smith, Bengt Sandin og Ellen Schrupf. Odense University Press 1997.

Ulike barndomsforståelser

Ideene om hvordan barndommen som livsfase skal være, har variert svært mye gjennom tidene: Fra det nevenyttige, arbeidende barnet til det lekende barnet. I dag oppfattes barndommen å være en livsfase preget av uskyldig lek og uten slit og tyngende ansvar. Leken er blitt barndommens aktivitets- og læringsform fremfor noen.ⁱ Går vi tilbake til midten av forrige århundre var mange nordiske barn integrert i arbeidslivet. En barndom var en *arbeidende* barndom, og både lønnet og ulønnet arbeid var utbredt. Begge deler inngikk i familiens felles levebrødsprosjekt som var et mangfoldig prosjekt. Det gjaldt å få endene til å møtes, og menn så vel som kvinner og barn bidro til familieøkonomien. Barn var derfor aktive deltagere i alle de arbeidsoppgavene som måtte til for at familien skulle overleve. Det betyr ikke at ren nød drev barn til fabrikkporten. Arbeidslivet hadde bruk for all slags arbeidskraft. Det var mange luker og flaskehalser som barn kunne fylle eller tømme. Fordi barn i ulike betydninger var mer fleksible enn voksne, var det god bruk for dem. Kulturelle endringer, sammen med økonomiske og sosiale endringer i familiene, i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig, førte til reduksjon og nærmest avvikling av barnearbeidet, i alle fall det industrielle.ⁱⁱ Skolen tok over rollen arbeidet tidligere hadde hatt: Levebrødkunnskapen ble skiftet ut med alfabetkunnskapen, og skapte nye forutsetninger for barn, og for barndommen.ⁱⁱⁱ

Kunnskap og innsikt i disse viktige samfunnsendringene, og bakgrunnen for nye barndomsforståelser, får vi ved å lese en interessant bok som nettopp har kommet.

Den handler om barnearbeid i de fem nordiske landene i perioden 1850 til 1990, og er skrevet av seks historikere og en sosiolog.

Barnearbeidet i sin fulle bredde

Barnearbeid har vært et viktig tema innen barn og barndom som historisk forskningsfelt, men det industrielle barnearbeidet har blitt best belyst, bl.a. fordi det har etterlatt seg flest kilder.^{iv} Dette barnearbeidet var også relativt godt betalt. F.eks. kunne gutter som hadde nådd visse ferdigheter tjene opptil halvparten av mannlønningene i industrien i Norge i 1875. Barn ned til 5-6 år hadde lønnsarbeid: En undersøkelsen fra 1875 viste at 300 norske barn under 7 år hadde betalt industriarbeid. Ellen Schrupf tar for seg dette lønnende barnearbeidet, og også Pirjo Markkola analyserer barnearbeidet som en del av arbeiderklassens familieøkonomi i Tampere rundt århundreskiftet, begge med vekt på et barneperspektiv. Sistnevnte har benyttet seg av minnehistorie i form av et større innsamlet intervjumateriale. Bare en mindre del av barna arbeidet imidlertid i industrien. De fleste barna arbeidet innen jordbruket, i husholdet eller i tjenesteytende næringer. Også dette arbeidet får vi vite mer om, et arbeid som oftest var ulønnet. Mats Sjøberg analyserer det agrare barnearbeidet i Sverige fra 1850 til 1950, mens Ning de Coninck-Smith drøfter både melkeguttene arbeid i København rundt 1900 og torvtaking av barn på landet under siste krig. Hun har særlig fokusert på lovreguleringen av barnearbeidet, og sosiale og kulturelle konflikter knyttet til disse to former for barnearbeid. Den store styrken ved denne boka er at den tar opp barnearbeidet i sin fulle bredde, og dessuten gir viktig innsikt i ulike barndomsforståelser.

Alder som et universelt ordnings- og strukturingsprinsipp

Flere av artikkelforfatterne viser hvordan levebrødkunnskapen blir erstattet med alfabetkunnskapen. En arbeidsbarndom blir en skolebarndom, det arbeidende barnet blir et skolebarn, og *alder* blir en viktig kategori. I en arbeidende barndom var alder ikke så viktig. Folk var lite aldersbevisst og hadde vage forestillinger om dette: Barnet var så gammelt som det passet til de forskjellige oppgavene som skulle utføres. Det var heller snakk om *funksjonell* alder, men i det moderne samfunnet ble kronologisk alder et universelt ordnings- og strukturingsprinsipp. Samfunnet ble aldersdelt, og kronologisk alder fikk sosial mening og påvirket både holdninger, adferd og sosiale relasjoner. Alder formet også bevisstheten om egen identitet, og flere av artikkelforfatterne tar opp nettopp skolens viktige rolle i denne formingsprosessen.

Dagens barnarbeid

Noe av hovedhensikten med denne boka er at forfatterne vil vise at barnarbeidet ikke er et skrevet kapittel i historien. På Island har barnarbeidet den dag i dag en sentral posisjon. Barnarbeidet har på Island stått i en særstilling sammenlignet med andre europeiske land, noe som har sammenheng med næringsstrukturen (sesongfiske), skolens lange sommerferie, men ikke minst tradisjonen med arbeidsskole. Den moderne arbeidsskolen i Reykjavik ble opprettet i 1948 som en slags formidlingsentral av arbeid for barn. Ólöf Gardarsdóttir gir leseren en innføring i hvilken betydning barnarbeidet hadde, og fortsatt har i dette landet. Hun vektlegger et kjønnsperspektiv, og det gjør også den norske sosiologen Anne Solberg i sin tankevekkende artikkel om barnarbeidets eksistens i en forskers bevissthet. Begge disse artiklene viser at mange av dagens barn er aktive deltagere på arbeidsmarkedet, en deltagelse som befolkningen ofte velger å lukke øynene for fordi et arbeidende barndom ikke harmonerer med oppfatningen av en lekende barndom, og barndommen som en lykkelig tid.

Generasjonalitet

På tampen av dette århundre er relasjoner mellom generasjonene, barn-voksenrelasjoner, blitt et viktig perspektiv både innenfor historie- og barneforskningen. Forholdet mellom generasjonene regnes for å være ett av de mest sentrale historiske fenomener, med kontinuerlige overføringer av erfaringer, opplevelser, og kunnskaper mellom generasjonene. Fenomenene barn og barndom blir sentrale i denne prosessen. Hvordan har barndommen blitt organisert ut fra kategorier som alder, kjønn, klasse, by-land-dimensjonen osv? Bokas styrke ligger nettopp her fordi den analyserer barndom som en prosess, og bidrar med kunnskap *både* om barns levde liv, og om barndommen som ide. *Industrious Children* er derfor interessant både for faghistorikere, og for barneforskere med ulik fagbakgrunn.

Et bredt publikum

Selv om denne boka handler om barnarbeidet i de nordiske landene, savner jeg i innledningen en omtale av, og en innsiktsfull drøfting av dagens barnarbeid i store deler av den fattige verden selv om dette ligger utenfor, men er et tema som vil engasjere leseren. Dessuten kunne bruk av bilder ha vært mer gjennomtenkt, selv om tilgangen til fotografier selvsagt er vanskelig når det gjelder barns arbeid.

Det virker f.eks. ikke helt overbevisende når Bengt Sandins artikkel, som handler mest om arbeiderbarn og lovgivning i siste halvdel av 1800-tallet, er illustrert med barns lek på gata i dette århundre. Men alt i alt: Dette er en svært viktig bok for alle som er interessert i barn og barndom generelt, og barne- og historieforskning spesielt. Den kommer som et resultat av flere års nitidig forskning, og siden den er i engelsk språkdrakt er det gode sjanser for at den vil nå et stort og bredt publikum også utenfor Norden. Boka anbefales!

ⁱ I siste nr. av «Barn» (nr. 2 1997) omtaler Marianne Gullestad i to artikler disse historiske endringsprosessene.

ⁱⁱ Det norske industrielle barnearbeidet har nettopp blitt beskrevet i en doktoravhandling: Ellen Schrumpf: *Barnearbeid- plikt eller privilegium? Barnearbeid og oppvekst i to norske industrisamfunn i perioden 1850-1910*. Høgskolen i Telemark 1997.

ⁱⁱⁱ Uttrykkene levebrødkunnskap og alfabetkunnskap er lånt fra E. Edvardsen: *Den gjenstridige allmue. Skole og levebrød i et nordnorsk kystsamfunn ca. 1850-1900*. Oslo 1996.

^{iv} Se her Tora Korsvold: Barn og barndom som historisk forskningsfelt. Tilnærminger og teoretiske kontroverser. *Heimen. Tidsskrift for lokalhistorie*. Nr. 1. 1998.